

GELENEĞE AYKIRI SÖYLEMLER

Geçtiğimiz yıl takvimler 17.07.2013 (8 Ramazan 1434) tarihini gösterirken “imsak” yani oruca başlama ve sabah namazı vakti konusunda Diyanet İşleri Başkanlığı bir basın açıklaması yapmış ve şunları söylemişti:

“Diyanet İşleri Başkanlığı, elbette orucun başlangıç vakti konusunda fıkıh kitaplarımızda yer alan farklı görüşleri bilmektedir. Elbette bunlardan bir kısmının itibara **alınamayacak şâz¹ görüşler olduğunun da farkındadır...** Söz konusu iddia sahiplerinin dile getirdiği görüşleri İslam tarihi boyunca kabul eden hiçbir ciddi ilim insanı olmadığı gibi günümüz İslam dünyasında bu alanda söz sahibi olan hiçbir ilim insanı ve astronom da benimsememektedir.”²

Erbabınca malum üzere Süleymaniye Vakfı Din ve Fitrat Araştırmaları Merkezi yıllardır Türkiye başta olmak üzere birçok İslam ülkesinde Ramazan ayında oruca erken başladığını, bundan daha da önemlisi, sabah namazlarının özellikle Ramazan aylarında henüz vakti girmeden kılınmakta olduğunu iddia etmekte ve bunun ispatı için hem yazılı hem de görsel deliller sunmaktadır. Bu iddiaların son yıllarda basında da sıkça yer bulması ve halk arasında infiale (!) yol açması sebebiyle Diyanet İşleri Başkanlığı yukarıda bir kısmı aktarılan basın açıklamasını yapmış ve bu görüşlerin İslam dünyasında hiç kimse

tarafından benimsenmemiş olmasını kendi söylediklerinin doğruluğunun kanıtı olarak göstermiştir.

Öncelikle şunu belirtmemiz gerekir ki imsak ve sabah namazı vakti konusunda fıkıh mezhepleri arasında herhangi bir görüş ayrılığı yoktur. Ama şu an elde mevcut bulunan takvimlerdeki vakitler hem Kur’an ve Sünnete hem fıkıh mezheplerinin görüşlerine ve hem de takvim icat edilinceye kadar yapıla gelen uygulamalara aykırıdır. Dolayısıyla Süleymaniye Vakfı imsak ve sabah namazı vakti konusunda aslında gelenekten farklı yeni bir şey söylememektedir! Fakat bir an

için basın açıklamasında denildiği gibi şâz bir görüş ileri sürüldüğünü kabul edelim ve şu soruları soralım: Herhangi bir ilim adamının beyan ettiği bilimsel bir görüşün o ana kadar hiç kimse tarafından benimsenmemiş olması, onun yanlış olduğunun delili olarak ileri sürülebilir mi? Diyanet takviminde belirtilen imsak vakti, Bakara suresi 187. ayette belirtilen kriterlere ve Resûlullâh’tan nakledilen sahih uygulamalara tamına uyuyor mu? Eğer uyduğu düşünülüyorsa devlet gücünü arkasına almış olan bu kurum, niçin bir canlı yayında kamuoyuna bunu ispat edip Süleymaniye Vakfının iddialarını çürütmüyor da “şâz

bir görüş” damgası vurarak onu yok sayma yoluna gidiyor? Eğer Diyanet takviminde gerçekten de bir hata varsa milyonlarca insana henüz vakti girmeden sabah namazlarını kıldırmanın ve kıldırma devam etmenin vebalini kim ve nasıl ödeyecek?

Yukarıdaki soruların cevaplarını bir kenara bırakalım ve sahipleri tarafından ileri sürüldükleri ana kadar hiç kimse tarafından benimsenmeyen görüşlerden ve bundan dolayı çağdaşları tarafından tenkit edilen kişilerden bazılarını görmeye çalışalım:

PEYGAMBERLER

Aslında Kur’an-ı Kerim okuyan herkesin rahatlıkla görebileceği gibi Allah’ın, insanlara doğruları tebliğ etmeleri için gönderdiği elçileri, muhatapları tarafından *“Senin söylediklerini biz şimdiye kadar hiç duymadık, babalarımız bize böyle şeylerden hiç bahsetmedi!”* vs. gibi söylemlerle eleştirilmişlerdir.

Mesela Kur’an’ın bize bildirdiğine göre Nuh aleyhisselam, kavmine elçi olarak gönderildiğinde onlara şöyle söylemişti:

“Ey halkım! Allah’a kulluk edin. Sizin ondan başka tanrınız yoktur. Hâlâ kendinize çeki düzen vermeyecek misiniz?” (Mu’minûn, 23/23)

Kavminin ona verdiği cevap bugün için bize pek de yabancı gelmemektedir! Demişlerdi ki:

“Bu sizin gibi bir insandan başka ne ki? Size üstünlük kurmak istiyor. Allah elçi gönderecek olsaydı elbette melekleri gönderirdi. Biz en eski atalarımızdan bile böyle bir şey duymadık!” (Mu’minûn, 23/24)

Yani kavmi, kendilerine elçi olarak gönderilen Nuh aleyhisselama kendisinden önce söylenmedik şeyleri söylemek ve aslında *“itibara alınmayacak derecede şâz görüşler ileri sürmek”* gerekçesiyle karşı çıkmıştı! Onların söylediklerinin doğru olup olmaması bir yana; fakat bilfarz doğru kabul edilse bile kendisinden önce söylenmemiş şeyleri söylemesi Nuh aleyhisselamın söylediklerinin yanlış olduğunun delili olabilir miydi?

Benzer bir karşı çıkışı Musa aleyhisselam da yaşamıştı. Kendisinden istenen apaçık mucizeleri Allah’ın izniyle gösterdiği halde muhatapları: **“Sırf uydurma bir sihir!**

Biz bunu evvelki atalarımızdan da işitmemiştik.” (Kasas, 28/36) diyerek onları kabule yanaşmamışlardı. Yani gerekçeleri yine aynıydı: Musa’nın söylediği şeyleri o ana kadar başka hiç kimseden duymamış olmaları! Peki, bu, Musa’nın söylediklerinin yalan yanlış şeyler olduğunu mu gösteriyordu?

Son bir örnek de Peygamberimiz Muhammed Mustafa (s.a.v.) ile ilgilidir. Müşrikler kendi içlerinden birinin uyarıcı olarak seçilmesine çok şaşırılmışlar; ona *“sihirbaz”* ve *“yalancı”* yakıştırmalarında bulunmuşlardı. Onun Allah’tan başka bir ilah olmadığını söylemesine karşın onlar da taraftarlarına: **“Yürüyün, tanrılarınıza bağlılıkta direnin.”** (Sâd, 38/6) diyerek moral aşılama çalışmışlar ve neticede şu bildik cümleyi tekrar etmişlerdi:

“Biz bunun söylediğini (babalarımızın bağlı olduğu) son dinde de işitmedik. Bu, uydurmadan başka bir şey değildir.” (Sâd, 38/7)

Böylece *“daha önce söylenmedik şeyleri söylemek”* ithamına Hz. Peygamber de maruz kalmış oluyordu. Hz. Nuh, Hz. Musa ve Hz. Muhammed ve onlarla birlikte daha nice peygamber... Tabii ki onlar kendi görüşlerini ileri sürmüyor, Allah kendilerine ne buyurmuşsa onu olduğu gibi tebliğ ediyorlardı. Bu açıdan onların bu durumunu, eldeki mevcut bilgilerden hareketle yeni fikirler ileri süren ilim adamlarıyla bir tutmak tabii ki doğru değildir. Fakat muhatapları tarafından onlara yapılan ithamlar ile onların izinden gitmeye çalışan ilim adamlarının maruz kaldığı ithamlar neredeyse aynı gibidir: **Kimsenin söylemediğini söylemiş olmak!**

Bu ilim adamlarından biri İmam-ı Azam Ebû Hanife (ö. 150/767) ’dir.

İMAM-I AZAM EBÛ HANİFE

İmam-ı Azam Ebû Hanife bazı görüşlerinden dolayı kendi yaşadığı dönemde de vefatından sonra da bazı alimler tarafından ciddi derecede tenkit edilmiştir.³ Bu görüşlerinden sadece bir tanesine yer vermek suretiyle konumuza devam edelim:

Ebû Hanife, eti helal olan dişi bir hayvan kesildiğinde onun karnında ölü olarak bulunan yavrunun (cenin) yenilmesini haram kabul etmiştir. Çünkü ona göre cenin, kendisinde hayat bulunmayan bir meytedir, yani ölmüş bir hayvandır ve kesilmeden ölmüş hayvanların haram

olduğu Allah'ın açık ayetleriyle⁴ kesin olarak sabittir. Bu yüzden kesilen annesinin karnında ölü bulunan yavrunun yenilmesi asla caiz değildir.⁵

Ebû Hanife'nin yukarıdaki görüşü bugün için birçok kişiye gayet normal ve doğru geliyor olmalıdır. Hatta Diyanet İşleri Başkanlığı, fetvalarında ölü ceninin yenilip yenilmeyeceği konusunda bu görüşü dikkate alarak cevap veriyor da olabilir. Fakat Ebû Hanife'nin en meşhur talebelerinden İmam Muhammed ve Ebû Yusuf da dahil olmak üzere Şâfiî, Mâlikî ve Hanbelî mezhepleri "*Ceninin tezkiyesi/ kesilmesi, annesinin tezkiyesidir*"⁶ şeklindeki bir hadisi esas almışlar ve anne karnında ölü olarak bulunan ve gelişimini tamamlamış ceninin yenilmesini caiz görmüşlerdir.⁷

Bu görüşü savunanlar, ceninin yenilmesinin haram olduğunu ilk kez Ebû Hanife'nin söylediğini, o ortaya çıkıncaya kadar ceninin yenilmesinin mubahlığı konusunda sahabe ve tâbiîn dahil olmak üzere **ulemâ arasında hiçbir ihtilaf bulunmadığını** belirtmişlerdir. Onlar ayrıca Ebû Hanife'nin iki büyük talebesi İmam Muhammed ile Ebû Yusuf'un dahi bu konuda hocalarına katılmamalarını bir tenkit unsuru olarak öne sürmüşlerdir.⁸

Bu yazıda ceninin yenilip yenilmeyeceği konusunun ayrıntılarına giremeyeceğiz; yazı kapsamında bizim için önemli olan, muhalifleri tarafından İmam-ı Azam'ın eleştiriliş şeklidir. Yukarıda söylenenlerden anlaşılacağı gibi ondan önce hiç kimse ceninin yenilmesi konusunda olumsuz bir görüş ileri sürmemiştir. Bunu Diyanet İşleri Başkanlığı'nın söylemiyle belirtirsek aslında onlar şöyle demiş olmuyorlar mı:

"Söz konusu iddia sahibinin/Ebû Hanife'nin dile getirdiği görüşü İslam tarihi boyunca kabul eden hiçbir ciddi ilim insanı olmadığı gibi günümüz İslam dünyasında bu alanda söz sahibi olan hiçbir ilim insanı da benimsememektedir!"

Peki, kendisinden önce hiç kimsenin ceninin yenilmeyeceğini söylememiş olması yani bu iddiayı ilk defa Ebu Hanife'nin ileri sürmüş olması, onun yanlış

olduğunu mu gösterir? O zaman belki hiçbir taraftarı olmayan bu görüş, birileri tarafından "şâz" olarak nitelendirilmiş olmasına rağmen tarihin çöplüğüne mi mahkum edilmiş, yoksa bugün aynı görüşü savunan -bu satırların yazarının da dahil olduğu- yüzlerce, binlerce ve hatta milyonlarca insan mı var? Dahası Ebû Hanife kendisinden önce oluşmuş bulunan İslamî geleneğe muhalefet etme ve şâz kalmakla yaftalanmak pahasına da olsa inandığı bir görüşü açıkça ifade etmekten çekinmiş midir? Elbette ki hayır! O, ilmin kendisine yüklediği ağır sorumluluk gereği doğruluğuna inandığı ve Kur'an'dan delillendirdiği bu görüşünü hiç kimseden korkmadan, çekinmeden yüksek bir sesle dile getirmiştir.

Ebû Hanife'nin başından geçenlerin bir benzeri İmam Şâfiî (ö. 204/820) için de geçerlidir. Şimdi onunla ilgili örneği görelim:

İMAM ŞÂFİİ

Kur'an-ı Kerim'in, içinde "ehl-i kitap" ifadesi geçen ayetlerinde genelde Yahudi ve Hristiyanların kastedildiği müfessirlerce genel kabul görmüş bir husustur. Fıkıh mezheplerinin oluşmasıyla birlikte Şâfiî ve Hanbelî mezhebi ulemâsı sadece Yahudi ve Hristiyanları ehl-i kitap kabul etmiş, Hanefiler ise semavî bir dine inanan ve ellerinde Tevrat, Zebur, İncil, Suhuf gibi vahyedilmiş bir kitabı bulunan her ümmetin ehl-i kitap kapsamında olduğunu söylemişlerdir.⁹

Fakat ehl-i kitapla ilgili olarak İmam Şâfiî'nin kendi görüşü gelenekten farklıdır. Evet, o da ehl-i kitabın Yahudi ve Hristiyanlar'dan ibaret olduğunu söylemiştir. Fakat sadece Kur'an'ın nüzulünden önceki Yahudi veya Hristiyanları "ehl-i kitap" kabul etmiş; Kur'an'ın nazil olması ve artık bu dinlerin tamamen yürürlükten kalkmış olmasından sonra bunlardan herhangi birine mensup olanları ehl-i kitap olarak kabul etmemiş, onların kestiklerinin yenilmeyeceğini ve kadınları ile evlenilemeyeceğini söylemiştir.¹⁰

Daha önce liderleri diğer mezhep mensupları tarafından ciddi şekilde eleştirilen Hanefiler bu sefer gelenekten

farklı bir görüş ileri sürdüğünden dolayı İmam Şâfi'yi eleştirmişlerdir. Hanefî fikhinin önde gelen isimlerinden Ebû Bekir el-Cessâs (ö. 370/981), gelmiş geçmiş hiçbir alimin, ehl-i kitabı İmam Şâfi gibi tanımlamadığını, Şâfi'nin bu görüşünde "tek" kaldığını ve ulemâdan ayırdığını¹¹, bu yüzden onun bu görüşünün doğru olmasının mümkün olmadığını belirtmiştir.

İmam Şâfi'nin ehl-i kitapla ilgili görüşü ister doğru kabul edilsin ister yanlış; her halükarda bizim dikkatimizi çeken şey onun, muhalifleri tarafından o ana kadar söylenmemiş şeyleri söylemek ve gelenekten kopmakla yani şâz bir görüş ileri sürmekle itham edilmiş olmasıdır. Meseleye İmam Şâfi açısından bakılacak olursa aslında kendisine yapılan bu itirazın pek de bir önemi yoktur. Zira o bir ilim adamıdır; düşünmüş, kafa yormuş, çalışmış ve nihayetinde bir sonuca varmıştır. Vardığı bu sonuç o ana kadar oluşmuş geleneğe ters düşmüş, Cessâs'ın tabiri ile Şâfi bu konuda **tek başına** kalmıştır. Ama o bütün bunlara rağmen bir ilim adamı olarak kendisinden beklenen şeyi yapmış, gelecek tepkilere aldırmandan görüşünü açık yüreklilikle seslendirmiştir.

İlim tarihine bakılacak olursa yukarıda anlatılanlar gibi daha nice örneğe rastlanması mümkündür. Fakat bu kadarı bile bize kâfidir.

Hak ve hakikat, hiçbir zaman bağlılarının/taftalarının/takipçilerinin sayısal yönden azlığı veya çokluğu ile ölçülemez. Önemli olan, söylenen şeyin doğru olup olmadığıdır. Sayısal çoğunluğun haklılık ve doğruluk ölçütü olarak kullanılamayacağı: **"Eğer yeryüzünde bulunan insanların çoğuna uyacak olursan onlar seni Allah'ın yolundan saptırırlar!"** (En'âm, 6/116) ayeti başta olmak üzere **"insanların çoğu inanmazlar"**¹², **"şükretmezler"**¹³, **"bilmezler"**¹⁴ vb. birçok ayetten net bir şekilde anlaşılmaktadır. Dolayısıyla herkes kalabalıkların değil, doğruların peşinde olmalı ve doğruluğuna inandığı şeyi hiç kimseden korkmadan, çekinmeden ve ne pahasına olursa olsun açık yüreklilikle seslendirebilmelidir. Hele hele ilim adamlarına bu konuda daha da çok iş düşmektedir. Onlar ilmin kendilerine yüklediği sorumluluk çerçevesinde cesur davranmalı, kınayanın kınamasına aldırmandan ulaştıkları ve doğruluğuna inandıkları görüşlerini bazı kişiler, gruplar, cemaatler veya kurumlar tarafından şâz olarak yaftalanmak pahasına da olsa hiç çekinmeden paylaşmalıdırlar.

Yazımızı bir ayeti kerime meali ile, Musa aleyhisselamın **"Biz daha önce babalarımızdan böyle şeyler duymadık!"** diyerek kendisine karşı çıkanlara söylediği cevabi bir cümle ile bitirmek istiyoruz:

"Kendi katından bir doğruluk rehberini kimin getirdiğini ve hayırlı akıbetin kime nasip olacağını en iyi Rabbim bilir. Şurası kesin ki zalimler umduklarına kavuşamazlar." (Kasas, 28/37)

Notlar

1. Genel kabule ve kurala aykırı, umumdan ayrılan, tek başına kalan.
2. <http://www.diyane.gov.tr/tr/icerik/basin-aciklamasi/8204?getEnglish=>
3. Ebu Hanife'ye yöneltilen eleştiriler hakkında geniş bilgi için bkz: İsmail Hakkı Ünal, **İmam Ebû Hanife'nin Hadis Anlayışı ve Hanefî Mezhebinin Hadis Metodu**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2010.
4. İlgili ayetler için bkz: Bakara, 2/173; Mâide, 5/3; En'âm, 6/145; Nahl, 16/115.
5. Serahsî, **el-Mebsût**, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut, 1989, c: 12, s: 7; Kâsânî, **Bedâiu's-Sanâi'**, Thk: Muhammed Muhammed Tâmir, Muhammed es-Saïd ez-Zeynî, Vecih Muhammed Ali, Dâru'l-Hadis, Kahire, 2005. c: 6, s: 208.
6. Ebû Dâvûd, Edâhî, 18; Tirmizî, Sayd, 10; İbn Mâce, Zebâih, 15.
7. İbn Rüşd, **Bidâyetü'l-Müctehid**, c: 1, s: 359; İbn Kudâme, a.g.e., c: 11, s: 52-53.
8. Bkz: Hattâbî, **Meâlimü's-Sünen**, Tahric: İzzet Ubeyd ed-De'as, Âdil es-Seyyid, Dâru'l-Hadis, Hims, 1973, c: 3, s: 253; İbnâ Kudâme, **el-Muğni ve's-Şerhu'l-Kebir**, Dâru'l-Fikr, Beyrut, 1984., c: 11, s: 53; Nevevî, **el-Mecmû'**, Dâru l'hyâi't-Turâsi'l-Arabî, c: 9, s: 90.
9. Remzi Kaya, "Ehl-i Kitap", **Diyanet İslam Ansiklopedisi**, İstanbul, 1994, c: 10, s: 517.
10. Şâfi, **el-Ümm**, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1993, c: 4, s: 401-403; Nevevî, **el-Mecmû'**, c: 9, s: 53.
11. Cessâs, **Ahkâmu'l-Kur'an**, c: 2, s: 322-323.
12. Hüd, 11/17, 103; Yusuf, 12/103; Ra'd, 13/1.
13. Bakara, 2/243; Yunus, 10/60; Yusuf, 12/38.
14. En'âm, 6/36; A'râf, 7/187; Yusuf, 12/21.